

УДК 347.44: 347.463: 620.26

ДОГОВІР ЯК ОСНОВНИЙ РЕГУЛЯТОР ПЕРЕВЕЗЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ВАНТАЖІВ

Земскова О.В., ад'юнкт

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
проспект 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, Україна*

У статті мова йде про регулятивну роль договору у відносинах, що пов'язані з перевезенням небезпечних вантажів. Дається характеристика договору перевезення вантажів, а також договору перевезення небезпечних вантажів як виду договору перевезення вантажів з особливим правовим режимом, визначаються специфічні моменти, які повинен містити договір перевезення небезпечних вантажів. Розглянуті права та обов'язки вантажовідправника, вантажоодержувача, перевізника небезпечних вантажів.

Автором зроблений висновок, що саме договір є основним регулятором перевезень небезпечних вантажів, оскільки, внаслідок особливого характеру таких перевезень, безпосередньо договір передбачає/повинен передбачати умови забезпечення збереження вантажу, безпеки перевезення. Дотримання умов договору дозволить своєчасно доставити такі вантажі до місця призначення, захистити учасників дорожнього руху, учасників договору та третіх осіб, які не беруть участі в укладенні та виконанні договору перевезення небезпечних вантажів, а також сам вантаж, транспортний засіб та навколишнє середовище від надмірної небезпеки.

Автор пропонує виділити договір перевезення небезпечних вантажів із загального договору перевезення вантажів та закріпити в нормах цивільного законодавства у вигляді окремого договору перевезення вантажів з особливим правовим режимом, а також обмежити принцип свободи договору у відносинах, що пов'язані з перевезенням небезпечних вантажів, з метою забезпечення публічних інтересів, прав та інтересів третіх осіб.

Ключові слова: договір, небезпечні вантажі, перевезення вантажів, договір як регулятор цивільних відносин, обмеження свободи договору, права, обов'язки, умови та особливості договору перевезення небезпечних вантажів.

ДОГОВОР КАК ОСНОВНОЙ РЕГУЛЯТОР ПЕРЕВОЗОК ОПАСНЫХ ГРУЗОВ

Земскова О.В.

*Харьковский национальный университет внутренних дел,
проспект 50-летия СССР, г. Харьков, Украина*

В статье речь идет о регулятивной роли договора в отношениях, связанных с перевозкой опасных грузов. Дается характеристика договора перевозки грузов, в том числе договора перевозки опасных грузов как вида договора перевозки грузов с особым правовым режимом, определяются специфические моменты, которые должен содержать договор перевозки опасных грузов. Рассмотрены права и обязанности грузоотправителя, грузополучателя, перевозчика опасных грузов.

Автором сделан вывод, что именно договор является основным регулятором перевозок опасных грузов, поскольку, вследствие особого характера таких перевозок, непосредственно договор предусматривает/должен предусматривать условия обеспечения сохранности груза, безопасности перевозок. Именно соблюдение условий договора позволит своевременно доставить такие грузы к месту назначения, защитить участников дорожного движения, участников договора и третьих лиц, которые не принимают участия в заключении и исполнении договора перевозки опасных грузов, а также сам груз, транспортное средство и окружающую среду от чрезмерной опасности.

Автор предлагает выделить договор перевозки опасных грузов из общего договора перевозки грузов и закрепить в нормах гражданского законодательства в виде отдельного договора перевозки грузов с особым правовым режимом, а также ограничить принцип свободы договора в отношениях, связанных с перевозкой опасных грузов, с целью обеспечения публичных интересов, прав и интересов третьих лиц.

Ключевые слова: договор, опасные грузы, перевозка грузов, договор как регулятор гражданских отношений, ограничение свободы договора, права, обязанности, условия и особенности договора перевозки опасных грузов.

CONTRACT AS THE MAIN REGULATOR OF THE CARRIAGE OF DANGEROUS GOODS

Zemskova O.V.

Kharkov national university of internal affairs, boulevard of 50year of the USSR, Kharkov, Ukraine

In this article we are talking about the regulatory role of the contract relating to the carriage of dangerous goods. The characteristic of the contract of carriage of goods, including a contract of carriage of dangerous goods as a form of a contract of carriage with a special legal regime that determines the specific points that must contain the carriage of dangerous goods. We consider the rights and obligations of the shipper, the consignee, the carrier of dangerous goods.

The authors concluded that this agreement is a major regulator of the transport of dangerous goods, since, due to the special nature of such traffic directly contract provides / should provide conditions for securing cargo transport safety. That compliance with the terms of the contract allow timely deliver such goods to their destination, protect road users, parties to the contract and the third parties who are not involved in the negotiation and execution of the contract of carriage of dangerous goods, as well as the goods themselves, the vehicle and the environment from the excessive dangers.

It should be noted that the contract of carriage of dangerous goods is not an independent contract for the Civil Code of Ukraine, but only a certain Art. 909 CC of Ukraine as a kind of general contract of carriage of goods. In this regard, a contract of carriage of dangerous goods covered by the Civil Code of Ukraine, and to it are required general contract of carriage of goods with the specifications defined by the Law of Ukraine «On dangerous goods» and other normative legal acts related to the regulation of relations in the transport of dangerous goods.

The author proposes to allocate the contract of carriage of dangerous goods from the general contract of carriage of goods and secure in the norms of civil legislation in the form of a separate contract of carriage with a special legal regime, and to restrict the principle of freedom of contract in relations involving the transport of dangerous goods, in order to ensure the public interest, rights and interests of third parties.

However, it should be understood that the characteristics of the legal regime of property which stands in the contract of carriage as cargo determines the specific features and influences its content, which is significantly influenced by the imperatives to secure the public interest (eg, environmental security life and health).

Key words: contract, dangerous goods, carriage of goods, the contract as a regulator of civil relations, the restriction of freedom of contract, rights, obligations, terms and features of the contract of carriage of dangerous goods.

Історично обумовлений розвиток різних форм взаємодії між людьми висунув потребу в наданні їм можливості вибору варіантів поведінки: або використовувати запропоновані законодавцем моделі поведінки, або ж створювати правові моделі самостійно. Такими моделями стали договори [1, с. 6].

Договір, на думку Є.П. Губіна, є одним з найпоширеніших засобів індивідуального правового регулювання економіки [2, с. 136]. Т.В. Кашаніна підкреслює, що в умовах ринкової економіки договірна форма в принципі і є тим правовим засобом, за допомогою якого встановлюються та здійснюються економічні зв'язки між виробництвом та споживанням [3, с. 43].

Цивільно-правовий договір сьогодні займає одне з чільних місць у господарській діяльності. Договір у цивільній науці розглядається з різних правових площин: як правовідношення, як угода, як підстава виникнення зобов'язань, як документ та як саме зобов'язання. Особливості договору розглядалися українськими науковцями, такими, як Н.С. Кузнецова, Т.В. Бондар, В.В. Луць, А.С. Довгерт, М.М. Сібільов, В.Г. Олюха. І хоч договір займає особливе місце в цивільному праві, та цивілістика не поповнилася достатньою кількістю поглядів досліджень щодо його визначення. Праці вчених стосуються переважно окремих видів договірних зобов'язань.

На думку А.С. Довгєрта, договір є основним регулятором цивільних відносин. Може йтися лише про ступінь впливу договірних механізмів на відносини договірних контрагентів та їх співвідношення з нормативно-правовими регуляторами. Відповідь на друге питання безпосередньо міститься в ст.6 Цивільного кодексу України (ЦК України), у якій, по-перше, визнається регулятивна роль договору, а по-друге, визначено межі впливу договірних регуляторів на відносини контрагентів, які полягають у тому, що сторони в договорі не можуть відступати від положень актів цивільного законодавства, якщо в них про це прямо зазначено або, коли обов'язковість цих положень випливає з їх суті або з суті відносин між сторонами. Що ж стосується регулятивної ролі договору, то вона визначається ступенем договірної урегульованості відносин сторін, порівняно зі ступенем їх нормативної урегульованості. Тобто, вона може бути домінуючою, якщо зміст договору визначений переважно його умовами, або мінімальною, якщо сторони обмежилися лише визначенням параметрів істотних умов із застереженням про врегулювання усіх інших відносин чинним законодавством України.

Останнім часом у цивілістичній літературі пропонується визнати за договором ознаки нормативного акта без наведення на користь такої думки вагомих аргументів. З такою позицією неможливо погодитись, адже між нормативним актом і договором фізичних чи юридичних осіб існують істотні відмінності.

Основи договірних відносин закріплені в Конституції України та в законодавчих актах, зокрема в Цивільному та Господарському кодексах України, які набрали чинності 01 січня 2004 року. Так, законодавчо визначено, що договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Також у ЦК України (ст.627) наголошено на такій важливій умові, як: «сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості».

Розглянемо відносини, що стосуються перевезення небезпечних вантажів. Перш за все, відносини в зазначеній сфері регулюються системою договорів, які слугують підставою виникнення відповідних цивільно-правових зобов'язань перевезення вантажів.

Необхідно зауважити, що договір перевезення небезпечних вантажів не є самостійним договором за ЦК України, а лише визначений п.4 ст.909 ЦК України як вид загального договору перевезення вантажів. У зв'язку з цим, договір перевезення небезпечних вантажів підпадає під дію ЦК України, та до нього висуваються вимоги загального договору перевезення вантажів з урахуванням особливостей, що визначені Законом України «Про небезпечні вантажі» та іншими нормативно-правовими актами, пов'язаними з регулюванням відносин у сфері перевезення небезпечних вантажів.

Отже, згідно зі ст.909 ЦК України, договір перевезення вантажу – це договір, за яким перевізник зобов'язаний доставити довірений йому відправником вантаж і видати особі, яка має право на його одержання, а відправник зобов'язується сплатити за перевезення встановлену плату. Укладення такого договору підтверджується складанням і видачею відправнику вантажу транспортної накладної, коносаменту або іншого документа на вантаж, передбаченого відповідним транспортним статутом або кодексом. Цей договір є реальним, оскільки зобов'язання перевізника виникають лише до того вантажу, який був зданий вантажовідправником і прийнятий перевізником для його доставки в пункт призначення, та двостороннім договірним зобов'язанням, в зв'язку з тим, що права і обов'язки має і перевізник, і відправник вантажу. Відповідно до ЦК України, договори перевезення належать до групи договорів про надання відплатних послуг. Так, ст.916 ЦК України регламентує порядок внесення провізної плати, тобто виконання перевізником обов'язку з переміщення вантажу передбачає визначену зустрічну дію з боку вантажовідправника

(внести провізну плату). Крім цього, договір перевезення вантажу є строковим, тому що строк його дії визначається конкретним строком виконання зобов'язань (ст.919 ЦК України).

Оскільки договір перевезення небезпечних вантажів підпадає під дію договору перевезення вантажів, то він теж має характеристику відплатного, двосторонньо зобов'язуючого, строкового, реального договору. Договір перевезення небезпечних вантажів також належить до договору, який є двостороннім, але укладається на користь третьої особи, та дозволяє одержувачу вантажу, який не є стороною договору, користуватися визначеними правами та нести відповідні цим правам зобов'язання.

Відносно перевезення небезпечних вантажів, необхідно зауважити, що це діяльність, яка пов'язана з переміщенням небезпечних вантажів від місця їх виготовлення чи зберігання до місця призначення з підготовкою вантажу, тари, транспортних засобів та екіпажу, прийманням вантажу, здійсненням вантажних операцій та короткостроковим зберіганням вантажів на всіх етапах переміщення. При цьому під небезпечними вантажами розуміють речовини, матеріали, вироби, відходи виробничої та іншої діяльності, які, внаслідок притаманних їм властивостей, за наявності певних факторів, можуть під час перевезення спричинити вибух, пожежу, пошкодження технічних засобів, пристроїв, споруд та інших об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, а також призвести до загибелі, травмування, отруєння людей, тварин і які за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за результатами випробувань в установленому порядку, залежно від ступеня їх впливу на довкілля або людину, віднесено до одного з класів небезпечних речовин [4, с. 71].

Укладення договору перевезення небезпечних вантажів полягає в досягненні між сторонами згоди щодо усіх його істотних умов у належній формі. До істотних умов ч.2 ст.638 ЦК України відносить: умови про предмет договору; умови, що визначені законом як істотні або які є необхідними для договорів цього виду; усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди. За ст.180 Господарського кодексу України (далі ГК України), істотними умовами господарського договору є умови про предмет, ціну, строк дії договору. Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, а в разі їх відсутності – у договірному порядку, з дотриманням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг.

При цьому заслуговує на увагу те, що однією із загальних засад регулювання договірних зобов'язань, закріплених на міжнародному рівні (наприклад, ст.6 Віденської конвенції, пунктами 1.1, 1.2 Принципів УНІДРУА) та у внутрішньому законодавстві України (наприклад, статті 6, 627 ЦК України), є принцип свободи договору. Його проявами є свобода вибору форми договору; право сторін укладати договори як передбачені законом, так і договори законом не передбачені; право сторін за згодою змінювати, розривати або продовжувати дію укладеного ними договору; право сторін договору визначати способи забезпечення договірних зобов'язань; право встановлювати форми відповідальності за порушення договірних зобов'язань тощо [5, с. 47].

Разом із тим, право, як зумовлена природою людини та суспільства система регулювання суспільних відносин, якій властиві нормативність, формальна визначеність і забезпеченість можливістю державного примусу [6], одним із своїх завдань має встановлення та збереження меж свободи [7, с. 18].

Як зазначає О. Беяневич, обмежувачі договірної свободи знаходяться в двох різних площинах – нормативно-правовій і позаюридичній. Перша охоплює норми законодавства, друга існує у вигляді певних загальних ідей, правил чесної поведінки, принципів гуманності та моралі [8, с. 122].

Що стосується свободи договору перевезення небезпечних вантажів, то у відносинах, що пов'язані з перевезенням такого роду вантажів, її доцільно обмежити, оскільки в Україні доволі частими є техногенні катастрофи, у результаті яких шкода завдається не лише учасникам конкретних правовідносин, але й третім особам (їх життю, здоров'ю, майну) та екології, і мова вже йде не лише про забезпечення доставки вантажу з особливими властивостями, а вантажу, потенційно спроможного завдати шкоду іншим особам, чи, навіть, масовий делікт (вибухонебезпечних, хімічних, радіоактивних, легкозаймистих та інших речовин).

Важливим є той факт, що найбільша кількість надзвичайних ситуацій, особливо із загибеллю людей, припадає на транспорт, що свідчить про високу потенційну небезпечність транспорту як галузі господарства. Тому, необхідно враховувати, що умови перевезення небезпечних вантажів також визначаються і нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність транспорту. У разі відсутності таких актів, небезпечний вантаж допускається до перевезення на умовах, встановлених за рішенням органів, зазначених у Законі України «Про перевезення небезпечних вантажів». У разі дорожнього перевезення небезпечних вантажів, умови перевезення встановлюються Державтоінспекцією Міністерства внутрішніх справ України.

Зазначене свідчить про особливий характер договору перевезення небезпечних вантажів, а можливі наслідки, у результаті порушення його умов, – про високу потенційну небезпеку перевезень таких вантажів. Враховуючи визначене, доцільно буде виділити договір перевезення небезпечних вантажів із загального договору перевезення вантажів та закріпити в нормах цивільного законодавства у вигляді окремого договору перевезення вантажів з особливим правовим режимом.

Правові, організаційні, соціальні та економічні засади діяльності, пов'язаної з перевезенням небезпечних вантажів залізничним, морським, річковим, автомобільним та авіаційним транспортом, визначає Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 6 квітня 2000 року.

Права та обов'язки відправника та перевізника у сфері перевезення небезпечних вантажів передбачені ст.7, 8 Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 6 квітня 2000 року. А саме:

Відправник небезпечних вантажів має право на:

- одержання у встановленому порядку достовірної інформації про продукцію або відходи, які належать до небезпечних вантажів і подаються ним до перевезення; передачу небезпечного вантажу перевізнику для перевезення його відповідно до встановленого порядку; перевезення небезпечного вантажу, поданого для перевезення, у визначений договором (нормативним актом) строк;
- відшкодування збитків, що виникли внаслідок втрати чи пошкодження небезпечного вантажу або безпідставної відмови перевізника від прийняття небезпечного вантажу до перевезення.

Відправник небезпечних вантажів зобов'язаний:

- здійснювати заходи щодо фізичного захисту, охорони і безпеки небезпечних вантажів до передачі їх перевізнику; надавати перевізнику необхідні документи з достовірною інформацією про небезпечний вантаж, а в разі дорожнього перевезення – аварійну картку;
- забезпечувати підготовку вантажу до відправлення, подавати перевізнику небезпечний вантаж у відповідній упаковці (тарі), контейнері, цистерні та засобі пакування; забезпечувати у певних випадках фізичний захист, охорону і супроводження небезпечного вантажу під час перевезення;

- забезпечувати проведення спеціального навчання, підвищення кваліфікації осіб, які займаються відправленням небезпечних вантажів, та їх медичного огляду;
- надавати в установленому порядку необхідну інформацію про відправлення небезпечних вантажів іншим суб'єктам перевезення та органам;
- здійснити в установленому порядку страхування відповідальності на випадок настання негативних наслідків перевезення небезпечних вантажів;
- відшкодувати витрати та збитки, заподіяні внаслідок порушення ним законодавства з питань перевезення небезпечних вантажів [9, с. 251].

Перевізник небезпечних вантажів має право на:

- своєчасне одержання небезпечного вантажу разом з відповідними документами з повною інформацією про вантаж; проведення всебічної передбаченої законодавством перевірки небезпечного вантажу, що приймається до перевезення, та документів на нього;
- відмову у прийнятті до перевезення небезпечного вантажу в разі невідповідності вантажу або документів на нього встановленим вимогам;
- відшкодування збитків, заподіяних йому внаслідок подання відправником недостовірної інформації про вантаж або несвоєчасного прийняття його одержувачем.

Перевізник небезпечних вантажів зобов'язаний:

- приймати небезпечні вантажі до перевезення, якщо вантаж і документи на нього відповідають встановленим вимогам;
- забезпечувати перевезення небезпечних вантажів у встановленому порядку визначеними транспортними засобами; у разі дорожнього перевезення розробити та узгодити з Державтоінспекцією Міністерства внутрішніх справ України умови безпечного перевезення небезпечних вантажів, аварійні картки системи інформації про безпеку, забезпечити своєчасний огляд транспортних засобів у підрозділах Державтоінспекції Міністерства внутрішніх справ України та отримання відповідного свідоцтва про допуск до перевезення небезпечного вантажу, під час перевезення не відхилятися від узгодженого маршруту, дотримуватися безпечних умов руху та постійно контролювати стан транспортного засобу і вантажу;
- перевозити у встановлений строк небезпечний вантаж та передавати його одержувачу; забезпечувати належне зберігання небезпечного вантажу;
- у відповідних випадках здійснювати заходи фізичного захисту і охороняти небезпечний вантаж;
- забезпечувати проведення спеціального навчання, підвищення кваліфікації осіб, які здійснюють перевезення небезпечних вантажів, та їх медичного огляду; у разі дорожнього перевезення забезпечувати одержання водіями свідоцтв про допуск до перевезення небезпечних вантажів встановленого зразка після навчання та складання відповідних іспитів у Державтоінспекції Міністерства внутрішніх справ України;
- надавати в установленому порядку необхідну інформацію про перевезення небезпечних вантажів іншим суб'єктам перевезення та органам, у разі дорожнього перевезення – Державтоінспекції Міністерства внутрішніх справ України;
- здійснити в установленому порядку страхування відповідальності на випадок настання негативних наслідків перевезення небезпечних вантажів; відшкодувати витрати та збитки, заподіяні внаслідок порушення ним законодавства з питань перевезення небезпечних вантажів.

Одержувач небезпечних вантажів має право на:

- своєчасне одержання небезпечних вантажів разом з документами на них;
- відшкодування збитків за втрату, пошкодження, затримку перевезення небезпечного вантажу.

Одержувач небезпечних вантажів зобов'язаний:

- своєчасно прийняти небезпечний вантаж, що надійшов на його адресу, та документи на нього;
- здійснювати заходи щодо збереження та забезпечення безпеки небезпечних вантажів;
- забезпечувати проведення спеціального навчання, підвищення кваліфікації осіб, які займаються прийманням небезпечних вантажів, та їх медичного огляду;
- надавати в установленому порядку необхідну інформацію про одержання небезпечних вантажів іншим суб'єктам перевезення та органам; здійснити в установленому порядку страхування відповідальності на випадок настання негативних наслідків перевезення небезпечних вантажів;
- відшкодувати витрати та збитки, заподіяні внаслідок несвоєчасного прийняття небезпечних вантажів і порушення ним законодавства з питань перевезення небезпечних вантажів.

Важливо зазначити, що цивільно-правова відповідальність під час здійснення перевезень обумовлена договірним характером самих перевезень. Але це не виключає застосування й інших видів юридичної відповідальності – адміністративної та кримінальної, за злісні та суспільно-небезпечні проступки учасників транспортних правовідносин.

Враховуючи особливий характер договору перевезення небезпечних вантажів, такий договір повинен містити ряд специфічних моментів:

- повний перелік фізико-хімічних характеристик, які визначають небезпечні властивості вантажу, що підлягає перевезенню;
- порядок переобладнання транспортних та вантажопідйомних засобів;
- порядок створення аварійної бригади з ліквідації наслідків інцидентів у разі їх настання;
- заходи з організації спеціальної обробки транспортних засобів та одягу обслуговуючого персоналу;
- заходи з організації супроводу небезпечних вантажів експедиторами та охороною;
- план підготовки (навчання або інструктаж) водіїв та обслуговуючого персоналу;
- порядок забезпечення засобами індивідуального захисту водіїв та обслуговуючого персоналу;
- порядок виготовлення елементів системи інформації про безпеку.

Зазначений перелік робіт, як правило, за умовами договору повинен покладатися на вантажовідправника-вантажодержувача, але не виключається виконання деяких заходів силами та засобами перевізника при узгодженні цих питань з його представниками.

Усі роботи, що визначаються специфікою перевезень небезпечних вантажів, доцільно фіксувати в розділі «Умови перевезень» договору в пункті «Додаткові умови» і, крім того, при необхідності повинна складатися пояснювальна записка, яка буде містити детальний опис додаткових заходів та засвідчуватися повноважними представниками вантажодержувача, вантажовідправника та перевізника.

Порядок і строки розгляду та підпису договору перевезення небезпечних вантажів, а також складання протоколу розбіжностей у разі виникнення взаємних претензій за договором, повинні здійснюватися згідно з діючими нормативними положеннями (Статутом відповідного виду транспорту та Правилами перевезень вантажів). Необхідність виконання будь-яких додаткових умов договору перевезення небезпечних вантажів повинна обумовлюватися їх властивостями, упаковкою, що застосовується, та характером маршруту перевезення.

При оформленні договору на його першій сторінці в правому верхньому куті повинна робитися відмітка червоного кольору «Небезпечний вантаж», а в переліку фізико-хімічних властивостей вантажу, який підлягає перевезенню, засобів індивідуального захисту та ліквідації наслідків інциденту, повинен повторюватися зміст аварійної картки системи інформації про безпеку.

Конкретні небезпечні властивості вантажу можуть визначати потребу в інших додаткових заходах.

Необхідність переобладнання транспортних та вантажопідйомних засобів важливо оговорювати в договорі з наведенням конкретного переліку робіт та його виконавців (вантажовідправник, вантажоодержувач, перевізник).

Найбільш складним і відповідальним елементом договору є створення аварійної бригади зі спеціального персоналу, який пройшов навчання, та оснащення її різними засобами ліквідації наслідків інцидентів і контролю за станом техніки та навколишнього середовища в місцях завантаження/розвантаження та зберігання небезпечних вантажів. У договорі доцільно відображати кількісний склад аварійної бригади та функціональне призначення кожного її представника, а також умови оплати праці позаштатних співробітників організації, які притягуються до роботи аварійної бригади (наприклад, медичний персонал).

Діяльність аварійної бригади також охоплює заходи зі спеціальної обробки (деактивації, дегазації та дезінфекції) транспортних засобів та одягу обслуговуючого персоналу. Тому в договорі повинні визначатися місця проведення спеціальної обробки та необхідне для цього оснащення.

Як правило, перевезення небезпечних вантажів виконують у супроводі представників вантажовідправника-вантажовіддержувача, а в деяких випадках – і охорони (якщо супровід або охорона передбачені правилами або інструкцією на перевезення), що також повинно знаходити своє відображення в договорі, з визначенням особи, яка відповідальна за виділення супровідного персоналу або/і охорони.

Велике значення має навчання або інструктаж водіїв і обслуговуючого персоналу. У зв'язку з цим договір повинен містити порядок і узгоджені місця проведення занять зі спеціальної підготовки працівників, які беруть участь у перевезенні небезпечних вантажів.

Крім зазначеного, у договорі необхідно передбачити заходи щодо забезпечення водіїв та обслуговуючого персоналу засобами індивідуального захисту залежно від властивостей небезпечних вантажів, що перевозяться, а також порядок виготовлення та використання елементів системи інформації про безпеку (аварійні картки, інформаційні таблиці, маркування транспортних засобів та попереджувальні написи в місцях завантаження-розвантаження і зберігання). Усі додаткові умови, які внесені в договір, проводяться в строки, затверджені договором перевезення небезпечних вантажів.

Для здійснення перевезень вантажовідправник на підставі укладеного договору в установлені строки повинен подати до транспортної організації відповідну заявку. У лівому верхньому куті заявки робиться надпис червоного кольору «Небезпечний вантаж». Також він повинен пред'явити всі необхідні транспортні документи, підготувати вантаж до перевезення

та здійснити завантаження, а також перевірити у водія транспортного засобу, що прибув, документи, які засвідчують його право на здійснення цього перевезення.

При операціях завантаження/розвантаження силами та засобами перевізника територія вантажовідправника/вантажоодержувача повинна бути належним чином підготовлена, а також виділені місця для дрібного ремонту і спеціальної обробки вантажопідйомних машин та механізмів.

У строки, що встановлені договором, вантажовідправник повинен пред'явити до перевезення небезпечний вантаж, а перевізник прийняти його в обумовлених обсягах.

Перевізник, вантажовідправник і вантажоодержувач при невиконанні умов договору перевезення небезпечних вантажів і нанесенні шкоди навколишньому середовищу, здоров'ю та майну людей у результаті виникнення події – інциденту з небезпечними вантажами, несуть відповідальність, яка визначається ступенем їх вини.

Відшкодування шкоди здійснюється відповідно до укладеного договору та діючого законодавства у встановленому порядку.

Вантажовідправник/вантажоодержувач несе відповідальність за неточності та неповноту інформації в транспортно-супроводжувальних документах (аварійна картка, сертифікат і товарно-транспортна накладна), за порушення техніки безпеки при виконанні робіт, що пов'язані із завантаженням/розвантаженням, та в час дії аварійної бригади, а також за недотримання додаткових умов договору.

Відповідальність перевізника за невиконання перевезень за договором, порушення терміну в доставки вантажу та його зберігання настає відповідно до діючого законодавства України. Підставою для нарахування штрафів за порушення, що не пов'язані з виникненням інцидентів, є відмітки в товарно-транспортній накладній та дорожньому листі.

Договір перевезення небезпечних вантажів є підставою для оплати перевезень, а також здійснення розрахунків за виконання додаткових послуг, що визначаються специфікою перевезення конкретного виду небезпечного вантажу.

Отже, при перевезенні небезпечних вантажів саме договір є основним регулятором таких перевезень, тому що безпосередньо договором передбачаються/повинні передбачатися, внаслідок особливого характеру перевезень, умови забезпечення схоронності вантажів, безпеки перевезення та інші, оскільки саме дотримання умов договору дозволить своєчасно доставити такі вантажі до місця призначення, захистити учасників дорожнього руху, учасників договору та третіх осіб, які не беруть участі в укладенні та виконанні договору перевезення небезпечних вантажів, а також сам вантаж, транспортний засіб та навколишнє середовище від надмірної небезпеки.

Загалом у сучасних умовах роль договору як універсальної та найдоцільнішої форми реалізації товарно-грошових відносин та інших майнових відносин стрімко зростає, сфера застосування договору значно розширилася за колом суб'єктів, реалізації свободи договору. Внаслідок ускладнення економічної організації суспільства, зростання кількості договорів, виникнення нових угруповань та видів: змішані, рамкові договори – містить лише головні узгоджені умови угоди, що підлягають уточненню виконання робіт [10], договір є одним з найефективніших правових інструментів та функціонує як механізм регулювання цивільних та господарських відносин.

Разом з тим, слід виходити з того, що особливості правового режиму майна, яке виступає в договорі перевезення як вантаж, зумовлює специфіку останнього та впливає на його зміст, на який суттєвий вплив мають імперативи, спрямовані на забезпечення публічних інтересів (зокрема, безпеки довкілля, життя та здоров'я людей).

ЛІТЕРАТУРА

1. Брагинский М.И. Договорное право : Общие положения / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М. : Статут, 1997. – 682 с.
2. Губин Е.П. Государственное регулирование рыночной экономики и предпринимательства : правовые проблемы / Е.П. Губин. – М. : Юристъ, 2005. – 314 с.
3. Кашанина Т.В. Правовые понятия как средства выражения содержания права / Т.В. Кашанина // Советское государство и право. – 1981. – № 1. – С. 43.
4. Мілашевич А.В. Транспортне право України / А.В. Мілашевич. – Х. : Консум, 2007. – 495 с.
5. Луць А.В. Свобода договору за проектом нового Цивільного кодексу України / А.В. Луць // Вісник Вищого арбітражного суду України. – 2000. – № 3. – С. 215-222.
6. Алексеев С.С. Общая теория права. – Т.1. / С.С.Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 361 с.
7. Алексеев С.С. Частное право / С.С. Алексеев. – М. : Статут, 1999. – 158 с.
8. Беляневич О.В. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) / О.В. Беляневич. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
9. Транспортне право України : навч. посіб. / Демський Е.Ф., Гіжевський В.К., Демський С.Е., Мілашевич А.В. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 416 с.
10. Економічна енциклопедія : у 3 т. – Т. 1 / [С.В. Мочерний (відп. ред..) та ін.]. – К. : Вид. центр «Академія», 2000. – 864 с.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
12. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар / кер. автор. кол. та відпов. ред. А.С. Довгерт. – К. : Істина, 2006. – 928 с.

REFERENCES

1. Braginsky, M.I. (1997), *Dogovornoe pravo: Obshhie polozhenija* [Contract Law: General], Statut, Moscow, Russia.
2. Gubin, E.P. (2005), *Gosudarstvennoe regulirovanie rynochnoj jekonomiki i predprinimatel'stva: pravovye problemy* [State regulation of the market economy and the preneurship: legal problems], Jurist, Moscow, Russia.
3. Kashanina, T.V. (1981), "Legal concepts as a means of expression rights of content", *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, vol. 1, p.43.
4. Milashevych, A.V. (2007), *Transportne pravo Ukrai'ny* [Transport Law Ukraine], Konsum, Kharkiv, Ukraine.
5. Lutz, A.V. (2000), "Freedom of contract by the draft of the new Civil Code of Ukraine", *Visnyk Vyshhogo Arbitrazhnogo Sudu Ukrai'ny*, vol. 3, pp. 215-222.
6. Alekseev, S.S. (1981), *Obshhaja teorija prava. – T.1.* [General Theory of Law], Jurid. lit., Moscow, USSR.
7. Alekseev, S.S. (1999), *Chastnoe pravo* [Private law], Statut, Moscow, Russia.
8. Belyanevych, O.V. (2006), *Gospodars'ke dogovirne pravo Ukrai'ny (teoretychni aspekty)* [Economic Contract Law of Ukraine (theoretical aspects)], Jurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.

9. Demskiy, E.F. (2004), *Transportne pravo Ukrai'ny: navch. posib.* [Transport Law Ukraine: Training. Guidances], Jurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
10. Mocherny, S. (2000), *Ekonomichna encyklopedija : u 3 t. – T. 1* [Economic Encyclopedia. In 3 V., Vol 1], Vyd. centr «Akademija», Kyiv, Ukraine.
11. The Civil Code of Ukraine dated January 16, 2003, *Oficijnyj visnyk Ukrai'ny*, vol. 11, Art. 461.
12. Dovgert, A.S. (2006), *Cyvil'nyj kodeks Ukrai'ny. Naukovo-praktychnyj komentar* [The Civil Code of Ukraine. Scientific and practical comment], Istyna, Kyiv, Ukraine.

УДК 347.75/.76 (477)

ДОГОВІРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Кравченко М.В., аспірант

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

У статті йдеться про проблеми договірної відповідальності взагалі та відповідальності за професійне представництво зокрема. Заперечується широке розуміння цивільно-правової відповідальності як будь-яке застосування санкцій і відстоюється виключне право суду на притягнення до такої відповідальності. Сформовано конструкцію професійного представництва та запропоновано нову редакцію ст.243 ЦК України. Обґрунтовано презумпцію обов'язковості включення цивільно-правової відповідальності в договір та необхідність його визнання нікчемним у разі її виключення. Сформовано розуміння договірної відповідальності як правового явища.

Ключові слова: договір, акцесорне зобов'язання, порушення договору, санкція, цивільно-правова відповідальність.

ДОГОВОРНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ

Кравченко М.В.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

В статье говорится о проблемах договорной ответственности вообще и ответственности за профессиональное представительство в частности. Отрицается широкое понимание гражданской ответственности как всякое применение санкций и отстаивается исключительное право суда на привлечение к такой ответственности. Сформировано конструкцію профессионального представительства и предложена новая редакция ст.243 ГК Украины. Обоснована презумпция обязательности включения гражданско-правовой ответственности в договор и необходимость его признания ничтожным в случае ее исключения. Сформировано понимание договорной ответственности как правового явления.

Ключевые слова: договор, акцесорное обязательство, нарушение договора, санкция, гражданско-правовая ответственность.

CONTRACTUAL LIABILITY IN CIVIL LAW

Kravchenko M.V.

Zaporizhzhya national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

The article refers to the general problem of contractual liability and responsibility for professional representation in particular. Denies a broad understanding of civil liability as any sanctions and advocated the exclusive right of the court to bring to such liability poslovnosti of: breach of an obligation under the contract – accessorial liability – a requirement on its implementation – an appeal against the court – a decision court of prosecution.